

WWW.KETAB.IR

بازخوانی خشونت‌پذیری

زنان ایرانی

به نام خالق پیدا و پنهان
که پیدا و پنهان داند به یکسان

فرهنگی، حسن، ۱۳۴۹ -	فرهنگی
کلیدر. شرح	عنوان فرار دادی
بازخوانی خشونت‌پذیری زنان ایرانی؛ با تحلیل انسان‌شناختی رمان کلیدر / نویسنده: حسن فرهنگی.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: تیسرا ساغر مهر، ۱۳۹۶.	مشخصات نشر
۲۵۵ × ۱۴/۵ × ۲۱/۵	مشخصات ظاهری
کتابخانه ملی، شماره نشر ۲۲۱. کتاب انسان‌شناخت؛ ۱۵.	فروست
۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۳-۵۴-۱	شابک
فاپا	وضعیت فهرست‌نویسی
بالای عنوان: تحلیل انسان‌شناختی رمان کلیدر.	یادداشت
عنوان دیگر: بازخوانی خشونت‌پذیری زنان ایرانی؛ با تحلیل انسان‌شناختی رمان کلیدر.	یادداشت
کتابنامه: ص. [۲۵۵].	یادداشت
بازخوانی خشونت‌پذیری زنان ایرانی؛ با تحلیل انسان‌شناختی رمان کلیدر.	عنوان دیگر
دولت‌آبادی، محمود، ۱۳۱۹ - . کلیدر - نقد و ترجمه	موضوع
داستان‌های فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد.	موضوع
Persian Fiction - 20th Century - History and Criticism	موضوع
ادبیات فارسی - جنبه‌های اجتماعی.	موضوع
Persian Literature - Social Aspects	موضوع
دولت‌آبادی، محمود، ۱۳۱۹ - . کلیدر. شرح.	شناسه افزوده
۱۳۹۶ ۸۰۸۷ ک ۷/و ۸۰۴۷ / PIR	رده‌بندی کنگره
۸۳/۶۲ فا	رده‌بندی دیویی
۳۳۱۸۴۵۹	شماره کتابشناسی ملی

بازخوانی خشونت‌پذیری زنان ایرانی؛ با تحویل مسائل شناختی رمان کلیدر

نویسنده: حسن فرهنگی

چاپ دوم: تابستان ۱۳۹۹؛ چاپ یکم: بهار ۱۳۹۶

شماره نشر: ۲۲۱

ویراستار: طیبه حسین‌زاده

صفحه‌آرا: سیمین حیدری

لیتوگرافی: یسنا، چاپ: عطا، صحافی: ساغر مهر

ناظر فنی چاپ: سعید صادقی

تعداد: ۳۰۰ نسخه؛ تعداد: ۵۵۰ نسخه

قیمت: ۶۳۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۳-۵۴-۵

۱۳ ..... پیشگفتار

۱۷ ..... مقدمه

۱۷ ..... انواع نقد

۲۱ ..... تفاوت «متن» و «ا»

۲۵ ..... ۱. میدان

۲۵ ..... ۲. سرمایه

۲۶ ..... ۳. تمایز

۲۶ ..... ۴. عادت‌واره یا هایتوس

۲۷ ..... ۵. خشونت نمادین

۲۸ ..... انسان‌های «کلیدر» انسان پویای داستانی اندیا از نظر «انتهای قصه»؟

۲۸ ..... دلیل اولویت بخشیدن به انسان‌شناسی مارکسیستی

۳۲ ..... مطالعه اثر

بخش اول: ریخت‌شناسی کلیدر رفتارشناسی شخصیت‌های قصه از منظر روان‌شناختی و مقایسه

۳۷ ..... تطبیقی آن با کلیدر

۳۹ ..... فصل یکم: خلاصهٔ رمان با پیش‌فرض‌های ولادیمیر پراپ

۴۰ ..... ۱. یکی از اعضای خانواده از خانه دور می‌شود

۴۱ ..... ۲. چیزی برای قهرمان قصه قدغن می‌شود

۴۲ ..... ۳. ممنوعیت زیر پا گذاشته می‌شود

۴۴ ..... ۴. ضد قهرمان می‌کوشد خبر بگیرد

۴۵ ..... ۵. به ضد قهرمان اطلاعاتی دربارهٔ قهرمان داده می‌شود

۶. ضد قهرمان می‌کوشد قربانی‌اش را فریب دهد و خود او یا اموال او را به دست آورد ۴۶
۷. قربانی فریب می‌خورد و ناخواسته به دشمن کمک می‌کند ۴۷
۸. ضدقهرمان به یکی از اعضای خانواده ضرر یا زیان می‌رساند ۴۷
۹. یکی از اعضای خانواده یا چیزی کم دارد یا خیلی دلش می‌خواهد چیزی را به دست بیاورد (نداشتن نامزد) ۴۹
۱۰. اعلام بدبختی یا کمبود، ابلاغ دستور یا خواهشی به قهرمان قصه. قهرمان قصه را به مأموریت می‌فرستند یا به او اجازه رفتن می‌دهند ۴۹
۱۱. قهرمان جست‌وجوگر دعوت یا دستور را قبول می‌کند یا تصمیم می‌گیرد که کاری بکند ۵۰
۱۲. قهرمان خانه از خانه‌اش می‌رود ۵۱
۱۳. قهرمان فصل سرد آزمایش، سؤال، حمله یا غیره قرار می‌گیرد و هدف از آن آماده‌شدن برابر دریافت وسیله‌ای سحرآمیز یا کمک دستکاری سحرآمیز است ۵۲
۱۴. قهرمان فصل در برابر اعمال هبه‌کننده واکنش نشان می‌دهد ۵۳
۱۵. قهرمان قصه وسیله سحر را به دست می‌آورد ۵۳
۱۶. قهرمان قصه به محلی که جایگاه چیزی است که جست‌وجو می‌کند می‌رود یا برده می‌شود یا از این محل آگاه می‌شود ۵۴
۱۷. قهرمان و ضدقهرمان قصه با هم مبارزه می‌کنند ۵۴
۱۸. قهرمان قصه علامت‌گذاری می‌کند ۵۵
۱۹. ضدقهرمان شکست می‌خورد ۵۵
۲۰. شر یا کمبود اولیه رفع می‌شود ۵۵
۲۱. قهرمان بازمی‌گردد ۵۶
۲۲. قهرمان قصه تعقیب می‌شود ۵۶
۲۳. قهرمان قصه از تعقیب جان درمی‌برد ۵۷

بخش دوم: زن‌های رمان کلیدر ۵۹

فصل دوم: معرفی زن بی‌باک و مغرور و دلاور ۶۳

مارال نوع مثالی زن بی‌باک، مغرور، دلاور و خائن ۶۳

۱. مارال در معرض تجاوز ۶۴

۱-۱. زن به‌مثابه ابژه جنسی ۶۴

۱-۲. زن‌ها فاقد حریم خصوصی ۶۶

۱-۳. آرزوی تجاوز در سپهر اندیشه نویسنده ۶۹

۲. خصلت‌های زن‌های اسطوره‌ای ۷۵
۳. لذت‌افزایی جنسی: ارزش و حریم زنان ایرانی ۷۸
۴. کتمان نیازهای جنسی، امتیازی برای زن ایرانی ۸۸
- مارال تمنای جنسی‌اش را کتمان می‌کند ۸۸
۵. ریشه فریب‌کاری و موزی‌گری زن‌های سنتی ۹۵
- مارال اسطوره‌وشی فریبکار ۹۵
- ۱-۵. خاستگاه و طبقه ۹۶
- ۲-۵. اعتقادات ۹۶
- ۳-۵. نقش آفرینی در امور سیاسی و اجتماعی ۹۷
- ۴-۵. محوریت اقتصاد ۹۸
۶. روغ یا غلط‌خوانی زن‌های سنتی ۱۱۰
۷. نقش سرمایه‌ها، مختلف در پیروزی ۱۱۲
- سرمای مارال چیست؟ ۱۱۲
۸. پیروزی مارال در گرا ۱۱۷
۹. مردخواهی زن‌ها، بطة ۱۲۰
- چهارمین ابزار مارال ورود ۱۲۰
۱۰. تغییر اساسی زن‌ها بعد از ازدواج ۱۲۳
- مارال به زنی آرام و متین و محتاط بدل می‌شود ۱۲۳
- فصل سوم: معرفی زن ظلم‌پذیر و همواره محروم ۱۲۷
- فصل چهارم: زن‌های نازا فاقد هرگونه حقوق انسانی ۱۳۳
- زیور کم‌بهاترین عضو خانواده ۱۳۳
- کارکرد تحقیر در تغییر شخصیت انسانی زن‌ها ۱۴۳
- زیور از همه نفرت به دل می‌گیرد ۱۴۳
- فصل پنجم: بی‌سرانجامی دختران فراری ۱۷۹
- «شیرو» و «صوقی» دختران فراری کلیدر ۱۷۹
- تغییر زندگی انسان‌های تحقیرشده ۱۹۹
- ترس عامل حقارت ۲۱۱
- فصل ششم: تصاحب دختران زیبا توسط مردان صاحب‌قدرت ۲۱۳
۱. طمع‌ورزی مردان به زن‌های تنها ۲۱۴
۲. خشم زن‌ها و دختران جوان بر زن‌های بی‌پناه ۲۱۶
- فصل هفتم: پریشانی زن‌های بی‌سرپرست ۲۳۱
- صوقی زنی تنها و بی‌سرپرست ۲۳۱

- ۲۴۱..... فصل هشتم: تلاش پیرزن‌ها برای حفظ حرمت خویش
- ۲۴۱..... بلقیس نمونه مثالی پیرزن‌هایی که در خانواده جایگاه دارند
- ۲۴۲..... ۱. مسئولیت تدبیر منزل بپیرزن‌ها است
- ۲۴۳..... ۲. مشروعیت پیرزان از طریق کار
- ۲۴۴..... ۳. پیرزن‌ها حامیان قدرت و ابزار دست مردانند
- ۲۴۷..... فرجام
- ۲۴۷..... فاصله‌گذاری بین زن و مرد در فرهنگ مذکر
- ۲۵۵..... کتابخانه

بسیگستار

اگر از پی خلیج آثار ادبی پژوهشی صورت نگیرد و ریشه‌ها و دلایل به وجود آمدن آن‌ها را بیابان نسوزیم نمی‌توانیم با استفاده از پرده‌داری و روشنگری پنهان و آشکار در آثار ادبی و ضمیمه جامعه را اصلاح کنیم. آثار ادبی، چه آن‌هایی که به شکل واقع‌گرایانه، پندها و پلشتی‌ها را نشان می‌دهند و چه آن‌هایی که به گونه سمبلیک اشارات به لایه انحطاط فرهنگ هر ملتی دارند، نور بر تاریکی می‌تابانند. از این طریق انسان می‌تواند قامت خود را تمام‌قد در آینده واژگان بیند و کژتابی و ناراستی اندامش را حذف سازد؛ از این روی در جوامع غربی محققان بر بسیاری از آثار ادبی جست‌و‌جای متسدد و تحلیل‌های گوناگون می‌نویسند و بنای استواری را بر پایه شناختی نسبت به آثار به دست می‌دهند برمی‌افرازند و تمام سعی خود را معطوف به کنار انداختن اشتباهات پیشینیان خود می‌کنند. با شناخت عمیقی که از رفتار آن‌ها به دست می‌آورند، نیکی و راستی‌شان را ارج می‌نهند. آن را اسلوبی برای رفتار حال و آینده خود می‌دانند و کجی و ناراستی‌شان را به تاریخ می‌سپارند تا به هنگامش درب آهین تاریخ را بازکشایند و با دیدن پیشینه‌ای که پر از اشتباه بود، به آینده‌ای بدون اشتباه بروند. در حقیقت در غرب آثار ادبی را همانند چراغ راه آینده قلمداد می‌کنند و با بررسی آن متوجه اشتباهات گذشته می‌شوند و با عبرت از آن آینده بهتری را ترسیم می‌کنند و می‌سازند. به همین دلیل متفکرانی چون

یاکوب بورکهارت^۱ شروع تاریخ بشری را به زمان آغاز خودشناسی انسان گره می‌زند؛ یعنی زمانی که انسان به گذشته خود نقادانه نگاه می‌کند «تاریخ» آغاز می‌شود. با استناد بدین سخن ملتی که به گذشته خود آگاهانه و نقادانه نگاه نکند ملت بی تاریخ قلمداد می‌شود و ملت بی تاریخ بی تمدن به نظر می‌آید؛ چراکه مدنیت انس دیرینه‌ای با تاریخ دارد. برای نجات از بی تاریخی باید آثار ادبی هر جامعه‌ای به صورت موشکافانه‌ای نقادی شود و این اتفاقی است که در معه ما کمتر رخ داده است.

در جوامع بسته هیچ‌وقت پژوهش جایگاه رفیع و ارجمندی نداشته و تشکیلات غیر:وایی و دولتی اهمیت شناخت دنیای ادبیات را درک نکرده‌اند، مگر زمانی که دولت‌ها خواسته‌اند از آن استفاده ابزاری کنند. برای نمونه تا دوره مشروطه ادبیات یا به نوزه‌های فردی و عرفانی می‌پرداخت و یا در مقبض پادشاهان و پاکس ادب خلق می‌شد و از پیش‌اش هیچ تحلیلی صورت نمی‌گرفت. دقت و تعمق در همان آثار می‌توانست ما را با تاریخ گرانسنگ خود آشنا کند و دلایل انحصار فرهنگ ایرانی را نشان دهد، اما صد افسوس که آکادمسین‌هایی که خود را ادبیات‌شناس قلمداد می‌کردند چنان در سطح ادبیات پیشین غرق مانده بودند و مانده‌اند که نتوانند از ریشه‌های آن را دریابند. تا به امروز ادبیات ایران در محاقی فرو رفته است که به نظر می‌رسد کسی را یارای آن نیست که آن را کناری بزند تا واقعیت‌ها را نشان دهد. از پیش‌اش امیدی به اصلاح داشته باشیم. جستارگریزی از رفتار انسان قرن‌های پیشین موجب شده است که برخورد و «منش» یک انسان معاصر ایرانی با انسان‌ها که قرن‌ها پیش می‌زیسته چندان تفاوتی نکرده باشد و این هر دو همانند هم بیندیشند و همانند هم سلوک اجتماعی داشته باشند! و همین جستارگریزی سبب «بی تاریخی» شده است. نقد و تحلیل و آموختن از پیشینیان و تاریخ‌مند کردن ملت‌ها از فعالیت‌های عمده کشورهای رو به رشد است؛ در نظر اندیشمندان کشورهای یادشده، جزمیت و انعطاف‌ناپذیری نسبت به گذشته امکان هر رشدی

را از جوامع می‌ستاند و باعث عقب‌ماندگی آن جامعه می‌شود؛ از این روی جهان شاهد تحولات عظیمی در روند روبه رشد انسان‌شناسی است. سلوک هر جامعه‌ای به روش گذشتگان، عقب‌ماندگی آن را نشان می‌دهد.

به هر تقدیر اینک زمان آن رسیده که با پشت‌سر گذاشتن یک سده ادبیات داستانی یا به تعبیری خلق رمان، انسان ایرانی را در لابه‌لای آثار نویسندگان بیابیم و خصالت‌هایش را بشناسیم و اگر کژتابی در رفتار و سکناتش وجود دارد آسیب‌شناسانه با آن برخورد کنیم. ما در طول تاریخ، مردگانمان را بی‌اینکه دلیل مرگشان را بدانیم در گورهای عمیق دفن کرده‌ایم و هنوز هنوز با کوچک‌ترین میکروب از پای درمی‌آییم. برای همین در اینجا نبش گور عزیزانمان را نه تنها مکروه نمی‌دانم که برای ریشه‌کن کردن بیماری‌های روزافزون آن را لازم و واجب می‌دانم. کاربرد ادبیات داستانی همواره برای سرگرمی بوده و حتی ادبیات رئالیست سرسید سنی که هدفی سیاسی را دنبال می‌کرده، تنها به دلیل کشمکش‌ها و تعلیق و جذبه‌های داستانی در میان عوام جایگاهی برای خود یافته بود. حال اینکه ادبیات، به ویژه ادبیات داستانی، تغییر و تحول عظیمی در پی دارد و سرگرمی هدف غایی آن نیست. برای رسیدن به غایت ادبیات باید موشکافانه و محققانه در آن نظر بیندازیم و چنین مهمی را آغاز کنیم. از زوایای مختلفی می‌توان به ادبیات نظر کرد و به تحلیل رسید و هدف این کتاب بر این است که در لابه‌لای متون، انسان ایرانی را بازسناسد. انسان‌شناسی هر چند که در دنیای پیشرفته سال‌هاست جایگاه مهمی برای خود کسب کرده و از مردم‌شناسی فاصله گرفته و در اعماق وجودی انسان به غور نشسته است؛ اما باید اذعان داشت که این علم حیاتی هنوز در کشورمان به اندازه اهمیت که دارد شناخته‌شده نیست و تعداد کتاب‌هایی که در این باره نوشته شده حتی به تعداد انگشتان دست هم نیست. کتاب‌های تخصصی در حوزه انسان‌شناسی را باید محققان و صاحب‌فکران این رشته بنویسند، اما تحلیل رمان که در آن رگه‌های انسان‌شناختی در لابه‌لای داستان پنهان و آشکار است به تخصص داستان‌شناسی هم نیاز دارد. بدین سبب نویسندگان و محققان عرصه داستان باید به این عرصه توجه کنند که بتوانند از میان کرشمه‌های واژگان به کنه مطلب پی ببرند.